

Juryrapport 'Het beste Achterhoek- en Liemersboek 2017'

Leden van de jury

Annie Freriks

Mini Bosman

Paul Visser

Frans Hesselink

André van Gessel

Theo Salemink

Doetinchem, maart 2018

Dames en heren,

Namens de jury mag ik vandaag bekendmaken welk boek de (ere-)titel 'Beste Boek van Achterhoek en Liemersboek 2017' krijgt. De oogst van het afgelopen jaar is aanzienlijk minder dan die van het jaar 2016. Toen moest de jury het beste boek kiezen uit een stapel van 83 mededingers. Voor het jaar 2017 waren dat er 55.

Wat wel hetzelfde is gebleven is de grote variatie aan thema's en genres: boeken over de geschiedenis van buurtschappen, romans, fotoboeken, poëzie, kronieken van buurtschappen en families, biografieën, verhalenbundels en zelfs een stripboek. Opvallend is de afwezigheid dit jaar van kookboeken.

De jury heeft de boeken beoordeeld aan de hand van 5 criteria: vormgeving, taalgebruik, inhoud, originaliteit en streekbinding. Over smaak valt natuurlijk te twisten en uiteraard liepen de meningen van de juryleden uiteen wat betreft inhoud en originaliteit en er was er ook discussie over de binding met onze streek, een belangrijk criterium, maar de jury is ook dit keer weer aangenaam getroffen door de kwaliteit van de aangeboden boeken.

Maar ook zijn we (weer) getroffen door de geweldige energie, tijdsinvestering en betrokkenheid die deze stapel boeken uitstraalt. Veelal geschreven en samengesteld door vrijwilligers, geïnteresseerden in een bepaald stukje Achterhoek en/of Liemers: een vereniging, een dorp of buurtschap, een kerk of kerkgemeente, bepaalde gebouwen of landgoederen, bepaalde personen. En dat (bijna) allemaal gericht op hetzelfde thema: onze eigen, mooie regio, Achterhoek en Liemers. Er blijkt elk jaar opnieuw veel nieuws te ontdekken, te beschrijven en te lezen over onze streek.

Zoals afgelopen januari al bekend is gemaakt, heeft de jury de volgende 5 boeken genomineerd, die de breedheid van de genres weerspiegelen. Wij willen deze boeken graag nog even nader aan u voorstellen, met daarbij een aantal opmerkingen die de jury daarbij heeft geplaatst. De volgorde is willekeurig en zegt nog niets over wie de winnaar is.

1. Huis en Habitat, Auteur/fotograaf: Peter van Tuijl

Een fotoboek over twee zonderlinge mensen die op een bijna kluzenaarsachtige, sobere wijze en één met de natuur leven. Het gaat om de

kunstenaar Pieter Derksen uit Stokkum en om Willy Peter die teruggetrokken leeft in de Montferlandse bossen achter Stokkum. De fotografie is aantrekkelijk en goed gepresenteerd. De algemene vormgeving is functioneel en terughoudend. De begeleidende teksten bevatten geen woord teveel waardoor de manier van leven van de twee mensen nergens geïdealiseerd wordt. Integendeel. De zwart-wit foto's leggen ook enkele opvallende tegenstrijdigheden bloot, bijvoorbeeld op pag. 8-9: Willy Peter heeft een bos sprokkelhout in zijn armen en Pieter een traytje Kitekat. Blijkbaar leven de katten minder dicht bij de natuur dan de mannen. Of eten zij dat zelf? Van Tuijl plaatst hen, met de woorden van cultuurfilosoof Ton Lemaire, *'ver weg van de Westerse wereld waarin de dominantie van consumptie, overvloed en rijkdom de mens muteert'*. Het leven van beide mannen is ook een openbaring voor de maker zelf: *'(het zijn) wandelaars op zoek naar de verbinding met het andere: geestelijke rijkdom, zonder invloed van het materiële'*. Al met al een respectvol boek over twee bijzondere streekgenoten.

2. Dichtbundel Nieuwkijken, van Jack Weijkamp en Lucy Legeland

Het boek bevat gedichten uit de periode dat de beide auteurs de rol van Dichter van de Achterhoek mochten vervullen. De gedichten zijn merendeels gepubliceerd in het dagblad *de Gelderlander*.

Voor een groot deel zijn de gedichten tot stand gekomen op de manier, zoals we dat ook kennen uit het boek van Weijkamp over de DRU fabriek, dat in 2015 werd bekroond als Beste boek Achterhoek en Liemers. Niet achter het bureau, maar midden in het leven zelf, door te zijn op de plekken waarover het gedicht handelt: op de middenstip van het stadion de Vijverberg, een café in Vorden, een hotel in 's-Heerenberg of wandelend de boekenstad Bredevoort. De vormgeving van de bundel is mooi en sober, zoals verwacht mag worden van een dichtbundel. De gedichten zijn stuk voor stuk van hoog niveau, soms lichtvoetig, maar altijd raak en herkenbaar. Mooi is ook hoe de dichters vaak in staat zijn gedichten een onderkoelde toon te geven en daarmee aan te sluiten bij dat eigen karakter van de Achterhoekse cultuur in het verleden. Tijdens de jury-besprekingen schonken we onder meer aandacht aan de gedichten *'De laatste kamer'*, *'Tjuus'* (ontroerend), *'Gaat heen'* (waarin de liefde wordt ingezet als middel de krimp tegen te gaan: "liefkoos elkaar tegen de leegloop"). En het tragisch komische *'Schoon tweede leven'*: *"ik ben als een bejaarde die de letters van zijn eerste liefdesbriefje naar het alfabet terugduwt"*

waarmee de dichter op een geheel eigen wijze het algemeen menselijke thema van de vergankelijkheid verbindt met onze eigen omgeving.

3. Jaarboek Achterhoek en Liemers 2017, no 41: Over de Reformatie.

Het Jaarboek is al heel lang een begrip in onze regio en bestaat ieder jaar uit een serie artikelen gebaseerd op de boeiende cultuur en geschiedenis van Achterhoek en Liemers. Dit jaar was het hoofdthema 300 jaar Reformatie, met daarnaast nog wat aanvullende artikelen, zoals dat van Anton Berendsen over het Liemers dialect.

Hoewel het de aard van een Jaarboek is om allerlei uiteenlopende thema's aan de orde te stellen, geeft het focus op 'De Reformatie in Achterhoek en Liemers' toch een zekere eenheid.

De verschillende auteurs geven samen een goed beeld van wat De Reformatie voor Achterhoek en Liemers betekende. Het Jaarboek maakt zichtbaar dat er rond dit beladen thema nog veel onderzoek te doen is, met name vanuit het perspectief van de lokale bevolking die zeker in de Liemers merendeels katholiek bleef. Ook zal het bij veel lezers bijvoorbeeld nog niet bekend zijn dat de Reformatie, begonnen als geloofsstrijd, eigenlijk een strijd was tussen de regionale adel en de gekroonde machthebbers.

Belangrijk is tevens dat in dit Jaarboek het Randstedelijk perspectief vervangen wordt door een regionale invalshoek, die duidelijk maakt dat zowel de Opstand tegen Spanje als de opmars van het calvinisme in deze streken ingewikkelder lag dan vanuit de gangbare geschiedschrijving tot nu toe gesteld is.

Het Jaarboek Achterhoek & Liemers 2017 ziet er schitterend uit. Het is vormgegeven door Loek Kemming. De jury wil alleen één kleine, adviserende, opmerking maken over de indeling van het boek. Er zou verschil mogen zitten in de vormgeving van thematische artikelen over de reformatie en de rest van de artikelen. Ook in de inhoudsopgave zou dat duidelijker mogen zijn.

Terecht merkte samensteller Wim van Heugten bij de presentatie van dit boek op, dat het een bredere aandacht dan alleen maar van het regionale publiek, verdient. Juist ook omdat het stoffige imago van dit soort Jaarboeken met deze uitgave, zowel wat inhoud als vormgeving betreft, geheel teniet wordt gedaan.

4. In het voetspoor van Heuvel, van de Studiekring meester Heuvel, onder redactie van de net overleden journalist Henk Harmsen en opnieuw Wim van Heugten

Meester Heuvel, één van de centrale figuren van onze streek met zijn bekendste werk *Oud Achterhoeksch boerenleven* staat nog steeds in de belangstelling. Sinds 2013 is er een studiekring geformeerd die de taak op zich op heeft genomen het werk van Heuvel verder uit te diepen, te bestuderen en levend te houden voor deze en volgende generaties. Dit boek biedt tal van nieuwe invalshoeken, van waaruit zijn leven en werk wordt bekeken. Voortreffelijk is de vormgeving van het boek, opnieuw door Loek Kemming. Dat moet hier zeker worden genoemd. De grote koppen en tussenkoppen en het krappe wit om de pagina bevallen hier iets minder dan in het jaarboek (ook vormgegeven door Loek), maar het blijft een van de twee best vormgegeven uitgaven van dit jaar. Hiermee wordt de gedegen en gevarieerde inhoud van het boek een passend aanzien heeft gegeven. Dit boek poogt een aantal nieuwe inzichten te presenteren: de rol van heimwee als 'Leitmotiv' in Heuvel's werk, de betekenis van de 'wonderen van het heelal' en de astronomie. Schrijver-journalist Henk Harmsen heeft het over de relatie van de protestant Heuvel met de Rooms-Katholieke Kerk. Veel foto's ook uit de nalatenschap van de fotograaf B.J. Hoetink. Een belangrijk werk over het leven van deze wijze Achterhoeker, meester Heuvel.

5. Wilde planten in en om Zutphen, Auteur: Kasper Reinink en fotografie: Kasper Reinink en André Jansen

Dit nieuwe boek is gelinkt aan het 230 jaar geleden verschenen boek 'Flora Zutphania' van plaatsgenoot David de Gorter. Die uitgave was bedoeld als een inventarisatie van toen en vormt een soort ijkpunt voor dit nieuwe boek van Kasper Reinink. De observaties uit de jaren 1781, 1958, 1966 en 1991 worden vergeleken en geven daardoor een kostbare inkijk in de gevaren waaraan de flora in de snel veranderende moderne tijden bloot gesteld is. Zijn boek heeft vooral ten doel te laten zien wat er inmiddels allemaal verloren is gegaan op dit gebied, door ruimtegebrek, ondeskundig beheer en gebrek aan aandacht en respect. Zoals bijvoorbeeld in Baak, waar in 2015 de laatste groeiplaats van heet blauwe walstro verloren is gegaan.

Het is een heel bijzonder boek in zijn soort. Voor liefhebbers van de natuur een zorgvuldig vormgegeven boek, met veel beeldmateriaal. Niet alleen de geijkte biotopen, maar ook 't stedelijk gebied, bermen en kuilvoerbulten komen aan bod. Het geeft een volledig overzicht wat betreft ontstaan, voor-en achteruitgang van de flora. Tevens worden er beheeradviezen gegeven. Het is

een waarschuwing aan onze tijd om voorzichtig om te gaan met planten en bomen als belangrijk erfgoed in een tijd waarin meer en meer asfalt en stenen de natuur bedreigen. De jury spreekt haar grote waardering uit voor de volhardende, consciëntieuze wijze waarop dit boek is samengesteld. Een waar monnikenwerk dat bovendien de teloorgang van veel planten laat zien. Voor liefhebbers een uniek boek over de flora van deze Achterhoekse streek, maar ook een indringende waarschuwing aan het adres van beleidsmakers en natuurbeheerders.

Welk boek is nu het beste boek van Achterhoek en Liemers 2017? Althans volgens de jury.

Het is een boek dat in het hart van onze regio staat. Het geeft via de hoofdpersoon inzichten in wie wij zijn, waar wij vandaan komen en (misschien) ook wel waar we naar toe moeten.

De afzonderlijke bijdragen borduren, soms letterlijk, voort op leven en werk van een groot Achterhoeker, die al sinds het verschijnen van zijn bekendste boek *'Oud-Achterhoeks boerenleven'* in 1927 een icoon is voor de geschiedschrijving van deze oostelijke streken in Nederland. Het boek opent nieuwe vergezichten op deze Achterhoekse onderwijzer, volkskundige en filosoof en daarmee meteen ook op de geschiedenis en cultuur van onze regio. Misschien is het aardig om een citaat van Mr. Heuvel te laten horen uit een minder bekend boek van hem: *Volksgeloof en volksleven* (1909). Hij heeft daarin een hoofdstuk over het 'Boerenkarakter' dat vanouds het platteland bepaalt. Maar dan besluit hij in 1909 pessimistisch: "In de laatste jaren echter is het anders geworden. Het materialisme, dat in de geleerde wereld uitgediend heeft, maakt veroveringen op het platteland. Vele boeren gaan niet meer ter kerke en gelooven nu, dat er niets is, dan wat men zien en tasten kan. De almachtige werking van kunstmest is een geloofsartikel en een mooie veestapel veler hoogste levensdoel geworden." (p. 359) Dat zei hij in 1909 toen juist de kunstmest voor veel kleine boeren een uitkomst was om met een paar bunder grond een groot gezin te kunnen onderhouden. Dit cultuurpessimisme van Heuvel wacht nog op verder onderzoek.

Maar het is duidelijk. Volgens de jury is het Beste boek Achterhoek en Liemers 2017 het boek *In het voetspoor van meester Heuvel*. Mag ik de samenstellers van dit boek vragen naar voren te komen.

De jury van 'het Beste Achterhoek- en Liemersboek 2017
Doetinchem, maart 2018